

оцінки «3», вчитель поряд з оцінкою пише: «Трудився сумлінно». Аналогічна словесна оцінка працьовитості дається і при усному опитуванні. Якщо учень ціною незначної праці легко отримав за свої знання оцінку «4», це також відображається в характеристиці роботи. Вчитель, наприклад, говорить або пише: «Працював недостатньо, міг би домогтися кращих результатів» [10, с. 132].

Такий виховний простір відкрив В. О. Сухомлинський, орієнтуючи на інноваційний підхід до стратегії творчого розвитку особистості в шкільному онтогенезі. При такому підході зберігається єдність духовного та естетичного виховання особистості, коли духовна цінність отримує подвійне натхнення: вона переживається як душевний зміст та естетична цінність. Таким чином, педагог не заперечував спонтанність і стверджував доцільну методичну керованість виховним процесом у творчому аспекті.

Висновки. Таким чином, система творчого виховання, запропонована В. О. Сухомлинським – це особливий педагогічний простір, в якому особистість дитини отримує можливість реалізувати ті можливості, які закладені в кожній людині. При цьому дані здібності в процесі реалізації постійно розвиваються і перебувають у взаємозв'язку з іншими процесами, такими як мислення, емоційний і морально-етичний розвиток, чим досягається формування креативного образу мислення. При цьому дитина отримує повноцінну духовну свободу, ту духовну силу, яка піднімає її на високий рівень творчості, дає можливість відчувати себе особистістю, здатною до вирішення складних практичних, наукових, інтелектуальних, художніх завдань.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ваганова Н. Розвиток творчого потенціалу в дошкільному віці / Н. Ваганова // Психолог. – 2006. – № 20. – С. 16–18.
2. Кардашов Н.В. Теоретичні та методичні засади художньо-творчого розвитку школярів: Монографія / Під ред. Н.А.Кушаєва. – Бердянськ: ТОВ “Будинок техніки плюс”, 2000. – 160 с.
3. Павлюк Р.О. Креативність як складова частина виховання особистості [Електронний ресурс] /

Р.О. Павлюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogical/22154.doc.htm.

4. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи / С. Литвиненко // Збірник наукових праць полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – випуск 3 (50). – Полтава, 2006. – С. 215-219.

5. Сухомлинский В. А. Методика воспитания коллектива / В. А. Сухомлинский // Избранные произведения : в 5-ти т. / редкол. : А. Г. Дзеве́рин (пред.) и др. – Киев : Рад. шк., 1979. – Т. 1. – 1979. – С. 425 – 668.

6. Сухомлинский В. А. На нашей совести – человек / В. А. Сухомлинский // Избранные произведения : в 5-ти т. / редкол. : А. Г. Дзеве́рин (пред.) и др. – Киев : Рад. шк., 1979 – Т. 5. – 1980. – С. 214 – 229.

7. Сухомлинский В.А. Проблемы воспитания всесторонне развитой личности / В. Сухомлинский // Избранные педагогические сочинения в 5 т. – К.: Советская школа, 1977. –Т.1. – С. 177 – 184.

8. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский // Избранные произведения : в 5-ти т. / редкол. : А. Г. Дзеве́рин (пред.) и др. – Киев : Рад. шк., 1979 - 1980. – Т. 4. – С. 411 – 656.

9. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский // Избранные произведения : в 5-ти т. / редкол. : А. Г. Дзеве́рин (пред.) и др. – Киев : Рад. шк., 1979– 1980. – Т. 3. – С. 5 – 297.

10. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В. Сухомлинський // Вибр. твори: У 5 – ти т.– К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2 – С. 419 – 654.

11. Сухомлинский В. А. Человек неповторим / В. А. Сухомлинский // Сухомлинский В. А. Избранные произведения : в 5-ти т. / редкол. : А. Г. Дзеве́рин (пред.) и др. – Киев : Рад. шк., 1979-1980. – Т. 5 – С. 85 – 102.

12. Сухомлинський В.А. «Учение – частица духовной жизни» / В. А. Сухомлинский. – Режим доступа: <http://lib.komarovskiyy.net/uchenie-chastica-duhovnoy-zhizni.html>

13. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа / В.А. Сухомлинский // Избранные произведения: в 5-ти т. – К.: Сов. школа, 1977. – Т.4. – С. 7-390.

14. Сухомлинський В.О. Слово вчителя у моральному вихованні / В. А. Сухомлинський // Вибр. твори: У 5 – ти т.– К.: Радянська школа, 1976. — Т.5 – С. 321 – 330.

УДК 37.03:37(09)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ В ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

Олена БІДА (Черкаси)

У статті проаналізовано, як проблема розвитку здібностей дитини розв'язується в працях вітчизняних та зарубіжних учених.

Ключові слова: розвиток, здібності, творчість, творча діяльність дітей, дитяча обдарованість.

В статті проаналізовано, як проблема розвитку способностей ребенка розв'язується в трудах отечественных и зарубежных ученых.

Ключевые слова: развитие, способности, творчество, творческая деятельность детей, детская одаренность.

З огляду на процеси, які необхідно розглядати і розв'язувати як у контексті сучасних соціальних трансформацій, так і історично, що відбуваються в державі та в системі освіти, основна роль належить формуванню всебічно (гармонійно) розвиненої особистості.

В основу формування особистості повинні лягти, передусім, ідеї гуманістичної парадигми особистісно орієнтованої освіти та виховання. Мета особистісно орієнтованої гуманної освіти – не сформувати й навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути здібності дитини, закласти в ній механізм самореалізації особистості [1, с.41-42].

Проблемою розвитку здібностей у дітей займаються провідні вчені нашої країни і країн ближнього й далекого зарубіжжя (Ш. Амонашвілі, І. Волощук, О. Кульчицька, Н. Лейтес, М. Лещенко, Н. Ліфарєва, Г. Мелхорн, Х. Мелхорн, В. Моляко, О. Музика, В. Онацький та ін.) Значну роль цьому питанню приділяли К.Ушинський, В. Сухомлинський, О. Захаренко.

Завданням статті є проаналізувати, як проблема розвитку здібностей дитини розв'язується в працях вітчизняних та зарубіжних учених.

В. Моляко та О. Музика, досліджуючи здібності, творчість і обдарованість, відзначають, що задатки - це вроджене утворення, а здібності - набуте. Відпочатку, здібності - це не причина успішності людини в діяльності, а наслідок розвитку задатків у діяльності. Включаючись у діяльність, суб'єкт мобілізує свої задатки, які переструктуровуються, сплавляються і утворюють якісно нове утворення – здібності [2, с. 37]. Підтримуючи думку названих учених, І. Волощук зазначає, що інтелект відіграє в житті людини виняткову роль. За допомогою інтелектуальних здібностей людина пізнає світ, пристосовується до нього і видозмінює його. Людина народжується з певними інтелектуальними задатками. У різних людей вони різні. В процесі навчання та виховання інтелектуальні задатки розвиваються і проявляються у формі інтелектуальних здібностей. Проте розвиток інтелектуальних задатків не може відбуватися безмежно. Людина обмежена у своєму розумовому розвитку і обмеження ці визначаються інтелектуальними задатками, даними їй природою від народження. Тільки за умов правильного навчання та виховання людина здатна піднятися у своєму розумовому розвитку до найвищої, визначеної генетично, висоти. Без забезпечення оптимальних навчально-виховних умов особистість не використає повністю наявні інтелектуальні резерви. З інтелектом, на думку

вченого, потрібно зв'язати анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, які ми називаємо інтелектуальними задатками [3, с. 119].

Адаптація до предметного середовища починається майже відразу після народження дитини, і відразу ж починається процес розвитку здібностей. Перші прояви творчих здібностей та творчості спостерігаються в дошкільному віці у формі спроб самостійного виконання діяльності. Вчені визначають умови розвитку творчих здібностей дошкільників. Перш за все розвиток здібностей дитини зумовлюється дією ряду соціальних чинників, серед яких - соціальна ситуація розвитку та провідна ігрова діяльність. Спонтанний розвиток здібностей і зародження творчості дошкільників, що відбуваються в умовах ігрової та продуктивних видів діяльності, спрямовані на задоволення потреби у визнанні з боку найближчого соціального оточення. Точне відтворення дій дорослого стає метою активності дошкільників, за яке вони очікують визнання. Таким чином, потреба у визнанні може розглядатися як один із самостійних чинників розвитку наслідування дошкільників.

У практиці вихователів дошкільних навчальних закладів прийнято здебільшого надавати схвалення за точне відтворення дитиною заданого зразка діяльності, ніж за його відмінності (творчі дії). Однак однією з умов розвитку творчих здібностей дошкільників у продуктивній діяльності є визнання та схвалення дорослими не лише наслідуваних, але й творчих дій дитини. Вчені припускають, що розвиток творчості та творчих здібностей дошкільників здійснюється на основі ціннісної регуляції наслідування. Результати досліджень В. Моляко та О. Музики свідчать, що усвідомлення дошкільниками випадкових продуктивних інвенцій та подальше цілеспрямоване їх використання для отримання творчого результату є одним із механізмів розвитку творчих здібностей у наслідуванні. Виявлено, що випадкові інвенції виникають на будь-якому етапі оволодіння діяльністю внаслідок нездатності дошкільників точно відтворити дії дорослого. Однак, якщо на початкових етапах освоєння діяльності діти орієнтуються на наслідування дії дорослого та відкидають випадкові інвенції, то при досконалому самостійному виконанні завдання інвенції викликають інтерес як самої дитини, так і ровесників. У результаті кількаразового успішного включення випадкових інвенцій у зміст діяльності діти усвідомлювали їх цінність як засобів отримання визнання за творчий результат. Досконалість наслідувальної діяльності в поєднанні зі здатністю до

усвідомленого цілеспрямованого використання інвенцій як засобів творчості є свідченням формування творчої спрямованості та одним із ключових показників розвитку творчих здібностей особистості.

Вчені вважають, що ознакою обдарованості дошкільників є рефлексія власних здібностей та можливості їх розвитку, усвідомлене розмежування власних та наслідувальних дій, усвідомлення перенесення наслідувальних та інвенційних дій. Рефлексія як один із механізмів регуляції діяльності вимагає достатньо високого рівня розвитку абстрактного мислення, оскільки передбачає „відсторонення” від власних процесів і якостей [2, с. 56-61].

Таким чином, можна стверджувати, що виникнення творчості в дошкільному віці визначається як особливостями оволодіння дошкільниками змістом самої діяльності, та особливостями взаємостосунків з оточенням. Рушійною силою відмови від наслідування дій дорослого та переходу до усвідомленого включення інвенцій у діяльність є можливість задоволення потреби у визнанні засобами інвенційно-творчого наслідування. Розвитку творчих здібностей дошкільників мають допомагати батьки, вихователі.

О. Кульчицька, характеризуючи прояви творчості, відображає її основну, творчу сторону, зокрема: створення нового оригінального продукту; нестандартне „бачення” у відомому яких-небудь нових можливостей його функціонування або включення як частини, в яку-небудь нову систему, а також можливість продукувати необмежену кількість ідей.

Запропонована схема творчості відноситься до творчої діяльності дітей. В процесі свого розвитку дитина опановує тими необхідними способами орієнтації в навколишній дійсності, за допомогою яких вона згодом може стати творцем, будівничим. Ці здібності дитина нарощує у вільній грі, навчальній і трудовій діяльності, спілкуванні. Так, наприклад, творчість у грі дозволяє дитині створювати будь-який продукт, реалізувати бажаний задум, продукувати безліч ідей. Дитина відчуває себе вільною, вона не скута досвідом, знаннями, не обмежена якимись заборонами, що не дозволяють вільно розпоряджатися матеріалами, об'єктами тощо. Через такий тренінг проходить кожна дитина і кожній він необхідний, бо, вільно розпоряджаючись різними об'єктами, дитина вчиться бачити не тільки стандартні способи його використання. Наприклад, кубики – це цегла для споруди будинку, гаража, з них можна зробити машину, але вони можуть перетворитися на паркан; з паличок можна зробити ліжечко для ляльок, криницю, потяг, літак - що завгодно. Так само спілкування - це теж творчість, бо дитина вирішує ту або іншу ситуацію в своїх взаємодіях

з іншими, теж далеко нестандартно, і вибирає той стиль поведінки, який буде найпліднішим [4, с. 43].

За О. Кульчицькою, обдаровані діти у віці приблизно чотирьох років починають проявляти інтерес до загадок, а з п'яти - захоплюватися грою слів; вони характеризуються раннім запасом слів; вони характеризуються швидко накопичують словарний запас, мають добру пам'ять; для них характерно з ранніх років задумуватися й розмірковувати над такими явищами як смерть, загибле життя, релігійні вірування тощо; з ранніх років проявляють інтерес до якогось одного заняття (музики, математики, спорту, колекціонування тощо). Дослідниця відмічає, що раніше в характері дитини закладаються такі риси як доброта, чуйність, акуратність, працьовитість, наполегливість тощо. Вони формуються і закріплюються в іграх дітей, у доступних видах праці - це у ранньому і дошкільному дитинстві. У характері дитини цього віку закріплюються ті риси, що постійно підкріплюються. Якщо у початкових класах одержує підтримку те, що набула дитина вдома - тоді ці риси закріплюються і зберігаються упродовж життя [5, с. 42].

Г. Мелхорн та Х. Мелхорн у праці „Геніями не рождаються” наводять приклади розвитку здібностей з раннього дитинства. Вони стверджують, що більшість відомих людей, які досягли значних успіхів у різних галузях науки і мистецтва, вже в ранньому дитинстві одержали досить значну освіту. Так, Г. Лейбніць до шести років одержав від свого батька такі знання, що після його ранньої смерті міг самостійно продовжувати свою освіту: у вісім років він вивчив латинь, в одинадцять знав грецьку, а в п'ятнадцять вступив до Лейпцігського університету; Моцарт був вундеркіндом, а Р. Вагнер у дитинстві написав оперу. Значну роль у розвитку здібностей дитини вчені відводять оточуючим: батькам, вихователям, учителям, виділяючи такі їхні дії: заняття з дітьми з раннього дитинства; ранній розвиток розумових здібностей; раннє виховання здібностей і сконцентруватися на чомусь; постійна підтримка інтересу дитини до певного виду діяльності до того часу, поки дитина сама не буде свідомо бажати й прагнути до здійснення певної роботи в межах свого охоплення [6, с. 123].

Н. Ліфарєва у навчальному посібнику „Психологія особистості”, встановлюючи роль дитинства у становленні особистості, зазначає, що у ранньому дитинстві особистісні риси формуються в результаті взаємодії генотипу і середовища, а потім розвиваються вже на основі соціально-психологічних законів. „У дошкільному віці оформлюються задатки проте сенситивний період розвитку здібностей на їх основі продовжується аж до закінчення школи, а

старший шкільний вік - час, найбільш сприятливий для розвитку моральних і світоглядних установок, система поглядів особистості на світ" [7, с.56]. У процесі розвитку особистості дитини від народження до трьох років велику роль відіграє сім'я. У дошкільному дитинстві до впливу сім'ї додається вплив спілкування з ровесниками, дорослими людьми, звернення до доступних засобів масової інформації. При цьому виховується допитливість, доброта. Із вступом до школи відкривається новий канал виховного впливу на дитину через ровесників, учителів, навчальні предмети. Розширюються контакти із засобами масової інформації. На думку Н. Ліфарєвої, а народження до підліткового періоду дитина засвоює соціальний досвід некритично, адаптується, пристосовується, наслідує [7, с. 71].

Один із перших дослідників дитячої обдарованості в нашій країні Н. Лейтес вивчав особливості життя й діяльності обдарованих дітей та дійшов висновку, що дитяча обдарованість виявляється в схильності до праці, в гострій потребі таких дітей займатися певним видом діяльності [8, с. 12]. Вчений виділив такі риси обдарованості дітей молодшого шкільного віку:

- змагання у знаходженні і комбінуванні слів;
- підвищена активність;
- схильність до фантазії;
- пишаються набутими навичками стосовно роботи по визначенню погодних умов, по підготовці і проведенню навчальних дослідів;
- запам'ятовування матеріалу;
- центр уваги учнів початкових класів спрямований на вчителя: відбувається прямий вплив учителя, що забезпечує дисципліну, рівень навчання [8, с. 45-46];
- школярі III-IV кл. працюють у гуртках "Умілі руки", "Юні любителі природи", "Юні натуралісти", де вони доглядають за рослинами, тваринами у кутку живої природи [8, с. 139];

Видатний психолог Н. Лейтес пропонує розділити здібних дітей на три категорії:

I – діти з раннім "підйомом інтелекту" (рано починають читати писати в 3-4 роки. Потім захоплюються однією галуззю і роблять неабиякі успіхи в ній. У них залишається бажання до розумового навантаження).

II – діти з яскравими проявами здібностей до окремих видів діяльності і предметів (зазвичай, мають загальний рівень інтелекту, але особливий нахил до певного предмета, до певного виду діяльності).

III – діти з потенційними ознаками обдарованості (не випереджують своїх

однолітків за загальним розвитком, але вирізняються особливою своєрідністю розумової діяльності, яка вказує на їхні неординарні здібності. Ця своєрідність полягає в особливій оригінальності й самостійності суджень, у неординарності точки зору з різних питань. Зазвичай, високих результатів такі діти досягають, якщо мають сприятливі умови для розвитку [8, с. 43-44].

Разом з тим дослідник зазначає: "Розумова активність, що виявляється в схильностях, помітно змінюється з віком. Так, поспішність та наслідування в діях молодших школярів поступово змінюється у підлітків прагненням до більш тривалих зусиль, що вимагають самостійності; старших школярів відрізняє особлива привабливість до свідомої саморегуляції. Суттєво, що здібності – це властивості, які не можуть розвиватися без активності самої дитини та без власних зусиль по регуляції своєї активності" [9, с. 101].

I. Волошук, підтримуючи думку Н. Лейтеса, розмірковує так: "... ближчі до істини ті вчені, які розглядають творчі здібності як динамічний процес, котрий тільки починається в дитинстві, і зізнає різючих змін у підлітковому, юнацькому і зрілому віці" [3, с. 119].

В. Моляко, О. Музика також значну роль у формуванні обдарованості відводять віковим особливостям дітей. У посібнику „Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень” учені відмічають: „Саме у підлітковому віці при дослідженні процесів творчості слід звертати увагу не лише на особливості творчої особистості, а й на особливості розвитку цієї особистості у соціальній групі, особливості групових норм та цінностей” [2, с. 91-92].

Розвиток ціннісної сфери творчо обдарованої особистості відображає зростання рівня її суб'єктності впродовж життєвого шляху. При аналізі даних біографічної бесіди вченими було виділено п'ять етапів формування ціннісної сфери творчо обдарованої людини. Перший етап – наслідування – домінує на ранніх стадіях розвитку особистості, в основному, в дошкільному віці. Другий етап – співробітництво – найбільше значення має в молодшому шкільному віці. Етап конкуренції, як правило, припадає на підлітковий вік. Цей вік, як і юнацький, є сензитивним для наступного етапу в розвитку ціннісної сфери – орієнтації на цінності груп вищого рівня. Заключним етапом, з точки зору розвитку суб'єктності, є орієнтація людини на власні цінності [2, с. 289].

Зробивши аналіз психолого-педагогічних літературних джерел вітчизняних та зарубіжних учених стосовно особистісного потенціалу дитини, її здібностей, обдарованості, можна

висновити, що при визначенні обдарованості дитини певну користь можна одержати від тестування інтелекта, яке дає поняття про рівень розвитку розумових здібностей загального характеру; необхідно враховувати якості особистості, а також результати, яких досяг учень у межах своїх інтересів; у певній галузі обдарована дитина досягає більш високого рівня розвитку своїх здібностей і більш значних результатів, ніж його однолітки. Це свідчить про те, що якби зусилля дитини були сконцентровані на тому предметі, до якого у неї є здібності, вона б могла досягти значно більших результатів, ніж ті, яких досягає учень середніх здібностей. Обдарована дитина в процесі інтенсивної діяльності в тій галузі, до якої у неї є здібності, досягає видатних результатів. З інших предметів у неї успіхи можуть бути середні.

Знання вчителя про якості обдарованої дитини та діагностику дасть можливість йому виявити, зрозуміти ступінь її обдарованості та подолати труднощі, які виникають під час спілкування з однолітками. Якщо вчитель виявить певні яскраві риси обдарованості, він має використати всі резерви: диференційовані вимоги до учня, відповідні методичні форми проведення занять, організувати додаткові заняття, застосовувати найсучасніші технології з метою організації оптимального розвитку його здібностей. Тому вихователю, вчителю необхідно знати ті психолого-педагогічні умови,

які сприятимуть формуванню й розвитку обдарованості у дітей.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень – К.: Грамота, 2003.-216с – Бібліогр. С. 202-213.
2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
3. Волощук І. С. Педагогічні основи розвитку творчих здібностей молодших школярів в умовах сільської загальноосвітньої школи: дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Волощук Іван Степанович. – К., 1998. – 551 с.
4. Кульчицька О. І. Методика діагностики інтелектуальної обдарованості / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2007. – № 1. – С. 42–44.
5. Кульчицька Е.И. Методика діагностики інтелектуальної одаренності / Е.И. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2003. – № 3. – С. 39-42
6. Мелхорн Г., Мелхорн Х. Гениями не рождаються. Общество и способности человека. Кн. для учителя: Пер. с нем. – М.: Просвещение, 1989. – 160 с.
7. Ліфарєва Н.В. Психологія особистості: Навчальний посібник / Н.В. Ліфарєва – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 240 с.
8. Лейтес Н.С. Умственные способности и возраст / Н.С. Лейтес – М.: Педагогика, 1971. – 280 с.
9. Лейтес Н.С. Ранние проявления одаренности / Н.С. Лейтес // Вопросы психологии. – 1988. – №4. – С. 98-107.

УДК 378.015.311

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Світлана БІЛОХВОЩЕНКО, Марія КАЛЬЧУК, Світлана МАХИНЯ
(Українка, Київська обл.)

У статті обґрунтовується значення розвитку творчої особистості сучасного школяра та розкриваються шляхи реалізації даної проблеми у загальноосвітній школі через використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського.

Ключові слова: творча особистість, здібності, самореалізація особистості, казка, діяльнісний метод.

В статті об'ясняється значення розвитку творчої особистості сучасного школяра та розкриваються шляхи реалізації даної проблеми у загальноосвітній школі через використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського.

Ключевые слова: творческая личность, способности, самореализация личности, сказка, деятельностный метод.

Вся глибина педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського та філософія його світогляду глибоко усвідомлюється коли конкретно розв'язується педагогічна проблема у навчальному закладі, а результати досліджень Педагога стають актуальними і сьогодні. Так, зокрема, коли динамічне життя ХХІ століття «ставить» сучасну людину у такі нові умови для її самореалізації, що їй потрібні не тільки знання, але і достатній рівень життєвої компетентності, сформованість таких особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце у житті,

визначитися з колом своїх інтересів та уподобань, стати активним членом суспільства і щасливою, упевненою у власних силах людиною, досвід Василя Олександровича допомагає педагогам і в розв'язанні даної проблеми. Ще у ті далекі часи він вважав: «Найвище благо і щастя людини – творча праця, в якій найяскравіше і найповніше розкриваються здібності і обдарування особистості» [1,с.122].

Великою педагогічною скарбницею для вчителів є дослідження В. О. Сухомлинського про творчу особистість. Його глибоке розуміння